

מדת בדת

לע"נ הרה"ג ר' מאיר בן מרן
הגרי"ז סולביציק זצוק"ל
הערות והנצחות טל' 0548449853 או מייל
MABADAF12@GMAIL.COM

גליון 194 פרשת תזריע תשע"ו

קידושין כח-לד

שיעון זדף חיומי בדרך קצרה

שכתוב צו הוא זירו לשעה ולדורות, שכתוב צו את יהושע וחזקה ואמצוהו, ולדורות לומדים מהפסוק מהיום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם.

האב חייב לפדות בנו, שכתוב וכל בכור בניך תפדה, ואם לא פדאו אביו הוא חייב לפדות עצמו, שכתוב פדה תפדה, והאם פטורה שכתוב תיפדה תפדה ומי שחייב לפדות עצמו חייב בבנו ואשה שלא פודה עצמה לא חייבת בבנה, ואשה לא חייבת לפדות עצמה, שכתוב תפדה שמי שאחרים מצווים לפדותו מצווה לפדות עצמו ואשה שלא מצווים לפדותה שכתוב בכור בניך תפדה ולא בנותיך ממילא אינה חייבת לפדות עצמה.

אם יש לו אפשרות לפדות עצמו או בנו, לת"ק הוא קודם לבנו, ולר' יהודה בנו קודם כי הוא מצווה על אביו ובנו מוטל עליו, ואמר ר' ירמיהו שלכו"ע **עמוד ב** אם יש לו רק ה' סלעים יפדה עצמו כי מצוה שבגופו עדיפה ונחלקו כשיש חמש משועבדים וחמש בני חורין שר' יהודה סובר שמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר ויפדה את בנו ואח"כ יבא הכהן ויטרוף עבורו ממשועבדים, ורבנן סוברים שמלוה הכתובה בתורה אינה ככתובה בשטר וא"כ מצוה שעל גופו עדיפה.

אם צריך לפדות בנו וגם לעלות לרגל, פדיון בנו קודם ולר' יהודה עליון לרגל קודמת לפדיון בנו שהיא מצוה עוברת ופדיון הבן אינה עוברת ורבנן למדו ממה שכתוב בפסוק כל בכור בניך תפדה ואח"כ כתוב ולא יראו פני ריקם.

מי שיש לו ה' בנים מה' נשים פודה את כולם שכתוב כל בכור בניך תפדה, ולכאורה לומדים את זה מהפסוק כל פטר רחם, ויש לומר שהי"נ לומדים בכור מנחלה שזה רק ראשית אוננו, קמ"ל כל בכור שמכל אשה צריך לפדות את הבכור.

אב חייב ללמד בנו תורה שכתוב ולמדתם אותם את בניכם וכשלא לימד אביו הוא חייב בעצמו שכתוב ולמדתם, והאם לא חייבת שכתוב ולימדתם ולמדתם מי שחייב ללמוד חייב ללמד ואשה שלא חייבת ללמוד לא חייבת ללמד, והיא לא חייבת ללמוד שכתוב ולימדתם ולמדתם שמי שאחרים מצווים ללמדו הוא חייב ואשה שלא חייבים ללמדה שכתוב את בניכם ולא את בנותיכם ממילא אינה חייבת ללמד את בנה.

אם יש אפשרות שהוא ילמד או בנו, הוא קודם לבנו ולר' יהודה אם בני זריו וממולח ותלמודו מתקיים בידו הבן קודם, כמו רב יעקב בן רב אחא בר יעקב שרב אחא שלחו ללמוד אצל אביו וראה ששמועותיו אינן מחודדות אמר לו אני עדיף ממך שוב ואני אלך ואבוי שמע שרב אחא מגיע וביהמ"ד היה מזיק שהזיק אפילו כשנכנסו ב' בני אדם ביום, אמו אבוי שלא יתנו לרב אחא אירוח בשם מקום כדי שיאלץ להיות באות ביהמ"ד אולי יתרחש לו נס, ורב אחא נכנס ללון באותו ביהמ"ד ונראה לו המזיק כתיב ע"ז ראשים ובכל כריעה שרע נשר לו ראש אחד ואמו רב אחא לאביו שלולא שהתרחש לו נס הוא היה מסתכן.

אם יש לו אפשרות ללמוד תורה או לישא ילמד קודם ואם אינו יכול ללא אשה ישא קודם ואח"כ ילמד, ורב יהודה אמר בשם שמואל שקודם נושא אשה ואח"כ ילמד ור' יוחנן אמר וכי אם יש ריחיים על צואר יעסוק בתורה, ואין מחלוקת אלא שר' יוחנן דיבר לבני א"י שצרכי הבית עליהם שהם לומדים במקומם ואילו בני בבל שאין צרכי הבית עליהם כ' הם לומדים בא"י ישאו אשה קודם ואח"כ ילכו ללמוד.

רב חסדא סיבך את רב המנונא לפני רב הונא שהוא אדם גדול אמרלו רב הונא שכשידמנן לפניו יביאנו אליו וכשבא ראה בר הונא שאינו פורס סודר אמר לו מדוע אינך פורס סודר אמר לו שאינו נשוי והחזיר פניו ממנו ואמר לו שלא יראהו עד שינשא ורב הונא לשיטתו שמי שלא נשא עד כ' כל ימיו בעבירה ואין לומר כפשוטו אלא שימיו בהרהור עבירה, ורבא אמר וכן שנו אצל ר' ישמעאל שעד שאדם בן כ' הקב"ה יושב ומצפה מתי ישא אשה ואם לא נשא עד כ' אומר הקב"ה תיפח עצמותיו, ורב חסדא אמר שמה שהוא עדיף מחבריו כי הוא נשא בן ט"ז ואילו נשא בן י"ד

דף ל הוא היה אומר לשטן חץ בעיניך, ורבא אמר לר' נתן בר אמי שישיא בנו עד שידו על בנו מט"ז עד כ"ב או מ"ח עד כ"ד, וחלקו ר' אצל אברהם ולדורות לומדים כמו התנא שאצל ר' ישמעאל שכל מקום

דף כח התנא שאצל ר' ישמעאל למד ממון ק"ו מסוטה שלא תובעים את שבועתה בעד אחד ובכ"ז מגלגלין א"כ בממון שניתן לתבוע בעד אחד שיגלגלו, וכל זה בודאי ובספק לומדים כר"ש שלומד שבועת ב"ד שהיא בחוץ משבועת סוטה וכמו שבסוטה עשו ספק כודאי לגלגל, כך שבועה שבחוץ יגלגלו גם בספק.

עד היכן כוחה של גלגול שבועה, אמר רב יהדה בשם רב שיכול להשביע אדם שאין הוא עבדו, אך לכאורה הקורא לחבירו עבד משמתיים אותו ואם קרא לו ממזר לוקה ואם קרא לו רשע יורד עמו לאומנותו, אלא אומר רבא שהכוונה השבע לי שלא נמכרת לי לעבד ורבא לשיטתו שעבד עברי גופו קנוי, אך לכאורה פשוט שיועיל גלגול כקרקע, ויש לומר שהיינו אומרים שרק קרקע שעשויים למכור בצינעא אך עבד אם היה נמכר היה לכך קול, קמ"ל שצריך לגלול.

משנה כל דבר שקונים בדמים כיון שזכה בו המקנה התחייב הקונה לתת חליפיו כגון שאם החליף שור בפרה או חמור בשור כיון שזכה המוכר התחייב הקונה בחליפיו. **גמרא** לכאורה המשנה דברה גם על מטבע וא"כ גם מטבע נעשה חליפין, פירש רב יהודה שכוונת המשנה שדבר ששמים אותו בדמים **עמוד ב** כיון שאחד זכה התחייב השני בחליפיו, וכן יש לדייק מהמשך המשנה שמביאה החליף שור בפרה או חמור בשור, ולפי ההוא אמינא שמועיל במטבע כוונת המשך המשנה שגם בפירות עושים חליפין כגון החליף שור בפרה או חמור בשור, וזה מובן לרב ששת שפירות עושים חליפין, אך לר"נ שפירות לא עושים חליפין לא מובן המשך המשנה, ויש לבאר שהמשנה נוקטת דוגמא שיש דמים שהם כחליפין כגון החליף שור בפרה או חמור בשור, וכו' יוחנן שמעות קונות מן התורה ותקנו לקנות במשיכה שמה יאמר לו המוכר נשרפו חטיף בעלייה וגזרו רק בדבר ששכיח ולא גזרו בהחלפת דבר שזה לא שכיח, ור"ל שסובר שמן התורה קונה משיכה אם הוא סובר ששת שפירות עושים חליפין הוא יבאר את המשנה כמותו, אך אם הוא סובר כר"נ שפירות לא עושים חליפין וגם מטבע לא יהיה ביאור להמשך המשנה וא"כ ר"ל מוכרח לסבור כרב ששת.

משנה רשות גבוהה נקנית בכסף ורשות ההדיוט נקנה בחזקה ואמירתו לגבוה מועיל כמסירתו להדיוט. **גמרא** רשות גבוהה קונה בכסף שגזבר שנתן מעות על בהמה קנאה אפילו אם היא בסוף העולם אך הדיוט קונה רק במשיכה, ואמירה מועיל לגבוה כגון שור זה עולה או בית זה הקדש קנה גם בסוף העולם ואילו בהדיוט קונה בהמה במשיכה ובית בחזקה, **דף כט** אם משך מהגזבר שוה מנה ולא הספיק לפדות עד שהתייקר למאתיים יתן מאתיים כי לגבי הקדש נאמר ונתן הכסף וקם לו, ואם משך במאתיים ולא הספיק לפדות עד שעמד במנה יתן מאתיים שלא יהיה כח הדיוט חמור מהקדש, אם פדה במאתיים ולא הספיק למשוך עד שעמד במנה יתן מאתיים שכתוב ונתן הכסף וקם לו, ואם פדה במנה ולא הספיק למשוך עד שעמד במאתיים פדוי במנה ובזה לא נאמר לא יהא כח הדיוט חמור כי גם עליו נאמר מי שפרע.

משנה כל מצות הבן על האב רק אנשים חייבים ונשים פטורות אך מצוות האב שעל הבן בין איש בין אשה חייבים, כל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבים ונשים פטורות ומצוות עשה שלא הזמן גרמא בין אנשים בין נשים חייבים, ובמצוות לא תעשה נשים חייבות גם כשהזמן גרמא מלבד בל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים שרק אנשים חייבים ונשים פטורות. **גמרא** אין לבאר במשנה שמצוות הבן שעל האב היינו מה שהבן מצווה לעשות לאביו ונשים פטורות, שהרי נאמר איש אמו ואביו ואין לומר שרק איש שהרי כתוב תראו לרבות אשה, ורב יהודה מבאר במשנה שכל מצות הבן שמוטל על האב לעשות רק האב חייב ולא האם, ולמדנו במשנה כדברי הברייתא שאב חייב למול בנו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות, ויש אומרים גם להשיטו במים, ור' יהודה אומר שמי שלא מלמד בנו אומנות הוא מלמדו ליסטות ואין הכוונה כפשוטו אלא זה כאילו מלמדו ליסטות.

מילה לומדים מהפסוק וימל אברהם את יצחק בנו, וכשלא מלו אביו ב"ד מחוייבים למולו שכתוב המול לכם כל זכר וכשלא מלו ב"ד הוא מחוייב בעצמו שכתוב וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרתה, ואשה לא חייבת שכתוב כאשר צוה אותו אלוקים אותו ולא אותה, ואמנם מצאנו אצל אברהם ולדורות לומדים כמו התנא שאצל ר' ישמעאל שכל מקום

יהודה ור' נחמיה בפסוק חנוך לנער על פי דרכו, אם זה מט"ז עד כ"ב או מ"ח עד כ"ד.

עד כמה חוב האב ללמד בנו, אמר רב יהודה בשם שמואל כמו זבולון בן דן שאבי אביו למדו מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגדות, ויש להקשות מברייתא שהמלמד מקרא לא ילמד משנה ופירש רבא שמקרא זה תורה, ויש לומר שיש ללמוד זבולון בן דן שאבי אביו למדו אך לא כמותו שאילו הוא לימדו הכל אך החובה היא מקרא לבד, ולכאורה אבי האב לא חייב שהרי כתוב ולמדתם אותם את בניכם ולא בני בניכם ומה שכתוב והודעתם לבניך ולבני בניך בא ללמד שמי שמלמד בנו תורה נחשב לו כאילו לימד בנו בן בנו עד סוף כל הדורות, ויש לומר ששמואל סבר כמו התנא ולמדתם אותם את בניכם, ובני בנים לומדים מהפסוק והודעתם לבניך ובני בניך ומה שכתוב ולמדתם את בניכם בא למעט בנותיכם.

ריב"ל אומר שהמלמד בן בנו תורה מעלה עליו כאילו קבלה מהר סיני שכתוב והודעתם לבניך ולבני בניך וסמוך לזה הפסוק יום אשר עמדת לפני ה' אלוך בחורב, ור' חייא בר אבא ראה את ריב"ל שמכסה ראשו בכל שהוא ומביא את בנו לביהמ"ד ושאל אותו מה המהירות הזו אמר לו וכי קל מה שכתוב והודעתם לבניך ולבני בניך וסמוך לכך יום אשר עמדת לפני ה' אלוך בחורב, ומאז ר' חייא עצמו לא היה טועם אפילו מעט אומצא קודם שהביא בנו לביהמ"ד ושנה עמו והוסיף לו, ורבה בר רב הונא לא היה טועם עד שהביא את בנו לביהמ"ד.

רב ספרא אמר בשם ר' יהושע בן חנניה שמה שכתוב ושנתם לבניך יש לקרוא ושילשתם שישלש אדם שנתו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד, אך לכאורה אין אדם יודע כמה יחיה אלא הכוונה שיחלק את ימי השבוע.

הראשונים נקראו סופרים שהם סופרים את כל האותיות בתורה, והואו של גחון הוא אמצע האותיות ודרש דרש הם חציים של המילים, הפסוק והתגלה חציון של פסוקים, הע' של יכרסמנה חזיר מיער חציון של תהילים והוא רחום יכפר עוון חציון של פסוקים ורב יוסף הסתפק בואו של גחון אם הכוונה לפניו או מאחוריו ואמרו לו נביא ס"ת ונמנה אמר להם שהראשונים היו בקיאים בחסירות ויתירות ואנו לא בקיאים, ואביי הקשה שנמנה את הפסוקים אמר לו רב יוסף שאנו לא בקיאים בחלוקת הפסוקים, שכשרב אחא בר אדא הגיע מא"י אמר שבא"י פוסקים את הפסוק ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן לג' פסוקים.

בתורה יש ה' אלפים שמונה מאות שמונים ושמונה פסוקים ובהללים יש ח' פסוקים יותר ובדברי הימים ח' פסוקים פחות.

מהפסוק ושנתם לומדים שדברי תורה יהיו מחודדים בפיון שאם ישאל אותך אדם אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד שכתוב **עמוד ב** אמור לחכמה אחותי את וגו' ועוד כתוב כתבם על לוח לבך, ועוד כתוב כחצים ביד גיבור כן בני הנעורים, ועוד כתוב חצי גיבור שנונים, ועוד כתוב חצין שנונים עמים תחתין יפלו, ועוד כתוב אשרי הגבר אשר מילא את אשפתו מהם לא יבשו כי ידברו את אויבים בשער, ומפרש רב חייא בר אבא שאפילו אב עם בנו ורב ותלמידו שעוסקים בתורה בשער אחד ונעשים אויבים זה לזה ולא זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שכתוב את והב בסופה בקובץ ויש לקרוא גם בסופה בקמץ.

מה שכתוב ושמתם יש לקרוא סם תם, שהתורה נמשלה לסם חיים משל לאדם שהכה את בנו והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו כל זמן שהרטייה על המכה אכול ושתה להנאתך ורחץ בחמין וצונן ללא פחד, אך אם אינה עליך המכה תעלה נמק, כך אומר הקב"ה בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין אם תעסקו בתורה לא תמסרו בידו שכתוב אם תיטיב שאת ואם לא תעסקו בתורה תמסרו בידו שכתוב לפתח חטאת רובץ, וכל משאו ומתנו בכך שכתוב ואליך תשוקתו, אך אם תרצה תשלוט בו שכתוב ואתה תמשול בו.

יצר הרע קשה שאפילו יוצרו קראו רע, שכתוב כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ור' יצחק אומר שיצר האדם מתחדש עליו כל היום שכתוב רק רע כל היום, ור"ל אומר שיצרו של אדם מתגבר עליו כל יום ומבקש להמיתו שכתוב צופה רשע לצדיק ומבקש המיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, שכתוב אלוקים לא יעזבונו בידו, ושנו אצל ר' ישמעאל אם פגע בכך מנוול זה משכהו לביהמ"ד אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ, שכתוב הלא כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע, ואם הוא אבן הוא נימוח, שכתוב אוי כל צמא לכו למים, ועוד כתוב אבנים שחקו מים.

האב חייב להשיא אשה לבנו שכתוב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים, ואמנם בנו בידו להשיאו אך איך יכריח אחרים לישא בתו, ויש לומר שיתן לה דברים וילבשינה ויכסנה כדי שיקפצו עליה אנשים.

חייב ללמד בנו אומנות חזיקה אומר שלומדים זאת מהפסוק ראה חיים עם האשה אשר אהבת אם הכוונה לאשה ממש הלימוד הוא שכמו שחייב האב להשיאו אשה כך חייב ללמדו, ואם הכוונה לתורה א"כ כמו שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות.

יש אומרים שחייב ללמדו לטוט בנהר כי זה להצלת חייו. **לר' יהודה** מי שלא מלמד אומנות הוא מלמדו ליסטות וקשה לומר ליסטות ממש אלא הכוונה כאילו מלמדו ליסטות, והנ"מ בין ת"ק לר' יהודה כשמלמדו לעשות עסקים שלת"ק יש בזה חיות ולר' יהודה דוקא אומנות שאם לא ימצא סחורה הוא ילסטם.

אין לפרש בדברי המשנה כל מצות האב על הבן שמה שחייב האב לעשות לבנו אשה חייבת שהרי שנינו שרק האב חייב למול ולפדות את בנו, ומפרש רב יהודה שמצוות שמוטל על הבן לעשות לאביו בין איש בין אשה חייבים, ושנינו במשנה כדברי הברייתא שכתוב בפסוק איש, ואשה לומדים ממה שכתוב תיראו והכוונה שנים, ומה שכתוב איש לומר שרק איש יש לו אפשרות לעשות ולא אשה כשרשות אחרים עליה, ורב אידי בר אבין אומר בשם רב שאם התגרשה גם האשה חייבת.

נאמר כבוד את אביך ואת אמך וכתוב כבוד את ה' מהונך והכתוב משה כבוד האב והאם לכבוד המקום וכתוב איש אמו ואביו תיראו, ועוד כתוב את ה' אלוך תירא, והכתוב משה מורא אב ואם למורא המקום, ועוד כתוב מקלל אביו ואמו מות יומת וכתוב איש איש כי יקלל אלוקיו ונשא חטאו, והתורה משה ברכת אב ואם לברכת המקום, וזה לא שייך במכה אביו ואמו, ומה שהשוה אב ואם למקום הוא כדין שג' שותפים באדם הקב"ה אביו ואמו, וכשמכבד אדם את אביו ואמו אומר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבודני ורבי אומר שגלוי לפני מי שאמר והיה העולם שכן מכבד את אמו יותר מאביו,

דף לא כי היא משדלתו בדברים ולכן הקדימה התורה כיבוד אב לכיבוד אם, וגלוי להקב"ה שאדם ירא מאביו יותר מאמו לכן הקדימה התורה מורא אם למורא האב.

תנא שנה לפני ר"נ שכשארם מצער אביו ואמו אומר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שאילו דרתי ביניהם ציערוני.

ר' יצחק אומר שהעובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכנינה, שכתוב כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי, ואמר ריב"ל שאסור לאדם ללכת ד' אמות בקומה זקופה שכתו מלא כל הארץ כבודו, ורב הונא בר רב יהושע אמר שאינו הולך ד' אמות בלי כיסוי ראש שהשכינה מעל ראשי.

בן אלמנה אחת שאל את ר"א אם אביו אומר לו שישקהו מים וכן אמו מי קודם, אמר לו הנח כבוד אמך שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, וכשבא לפני ר' יהושע אמר לו כך אמר לי רבי ושאל אותו מה הדין בנתגרשה אמר לו ר' יהושע שניכר מבין ריסי עיניך שאתה בן אלמנה וכך תעשה הטל מים בספל וקעקע להם כתרנגולים.

עולא רבה דרש בפתח בית הנשיא בפסוק יודוך כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך ולא כתוב מאמרי פיך שכשארם הקב"ה אנכי ה' ולא יהיה לך אמרו האומות שהוא דורש לכבוד עצמו וכשארם כבוד את אביך ואת אמך הודו למאמרות הראשונות, ורבה למד את זה מהפסוק ראש דברך אמת וכי סוף הדברים אינם אמת אלא מסוף הדברים ניכר שראש דברך אמת.

שאלו את רב עולא עד היכן חיוב כיבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה עכו"ם מאשקלון ששמו דמא בן נתינה שפעם בקשו חכמים פרקמטיא בס' ריבוא שכר אלא שהמפתח היה תחת מראשותיו של אביו ולא רצה לצערו, ורב יהודה אמר בשם שמואל ששאלו את ר"א עד היכן חיוב כיבוד אב ואם ואמר להם צאו וראו מה עשה דמא בן נתינה שבקשו חכמים ממנו אבנים לאפור בס' רבוא שכר ורב כהנא שנה בפ' ריבוא שכר והמפתח היה תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו, ושנה אח"כ נולדה לו פרה אדומה בעדרו ונכנסו חכמים אצלו לקנותה ואמר להם אני יודע שתתנו לי עבורה כל ממון שאבקש אך אני מבקש מכם רק אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבי, ואמר רב חנינא על כך שאם נהג כך מי שאינו מצווה ועושה ק"ו שמי שמצווה ועושה, שהוא סובר שגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, ורב יוסף שהיה סגי נהור אמר שמתחילה הוא אמר שמי שיאמר לו שהלכה כר' יהודה שסומא פטור ממצוות הוא יעשה יום טוב לחכמים שהרי הוא מקיים אף שאינו מצווה. אך אחר ששמע את דברי ר' חנינא

שגדול המצווה ועושה אדרבה מי שיאמר שאין הלכה כר' יהודה אעשה יום טוב לחכמים.

כשרב דימי הגיע מא"י הוא אמר שפעם דמא בן נתניה היה לבוש סירקון של זהב וישב בין גדולי רומי ובאה אמו וקרעה בגרו ממנו וטפחה על ראשו וירקה בפניו ולא הכלימה.

אבימי בר רב אבהו אמר שיש מאכיל אביו פסיוני ובכ"ז נטרד מהעולם ויש מטחין אביו בריחיים וזוכה לחיי העולם הבא **עמוד ב** ור' אבהו אומר שאבימי בנו קיים כיבוד אב שיש לאבימי ה' בנים סמוכים בחיי אביו ובכ"ז כשמגיע אליו אביו הוא רץ ופותח לו ואומר כן כן עד שמגיע לדלת, יום אחד אמר לו אביו שישקהו מים ועד שהגיע אליו הוא נדרם וגחן וחכה עליו עד שהתעורר ואז היה לו סייעתא דשמיא לדרשו את הפסוק מזמור לאסף.

רב יעקב בר אבהו אמר לאביי מה יעשה כשהוא מגיע מלימודו אביו מקרב לו כוס ואמו מוזגת לו אמר לו קבל מאמך אך לא מאביך כיון שהוא בן תורה יהיה לו חלישות הדעת.

ר' טרפון היה גוחן כשאמו רצתה לעלות למיטתה וכן כשירדה ממיטתה והתפאר בכך בביהמ"ד אמרו לו שעדיין הוא לא הגיע לחצי כיבוד, האם היא זרקה ארנק לפניו ולא הכלימה.

כשרב יוסף שמע קול פסיעותיה של אמו אמר אעמוד מפני השכינה שבאה.

ר' יוחנן אמר אשרי מי שלא ראה את הוריו, והוא עצמו כשהתעברה ממנו אמו מת אביו וכשילדה אותו היא מתה, וכן היה לאביי ומה שכתוב בש"ס שאביי אמר אמרה לי אם הכוונה לאומנתו.

לרב אסי היתה אמה זקינה והיא אמרה לו עשה לי תכשיטים ועשה לה אך כשבקשה איש כמוהו ויפה כמוהו עזבה ועלה לא"י, ושמע שהיא באה אחריו והלך לשאול את ר' יוחנן אם מותר לצאת מא"י לחו"ל אמר לו שאסור, שאל אותו אם מותר להקביל פני אמו אמר לו איני יודע ונאנח ר' אסי אמר לו ר' יוחנן אסי התרצית לצאת המקום יחזירך לשלום, ושאל ר' אסי את ר"א אם ר' יוחנן כועס עליו אמר לו ר"א מה אמר לך אמר לו המקום יחזירך לשלום אמר ר"א אם הוא כועס לא היה מברך אותך, ובינתיים שמע שמגיע הארון שלה אמר ר' אסי אם ידעתי מכך לא הייתי יוצא.

מכבד אביו בחייו ובמותו, בחייו היינו שכשמגיע למקום בשליחות אביו לא יאמר שלחוני מהרוני או פטרוני עבור עצמי אלא הכל לכבוד אביו, ובמותו היינו כשאומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא אלא יאמר כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכבו, וזה תוך י"ב חודש ואחר כך יאמר זכרונו לברכה לחיי העולם הבא.

חכם משנה שם אביו ורבו אך המתורגמן לא ישנה לא שם אביו ולא שם רבו, ואין לומר שהכוונה לאביו של המתורגמן שא"כ גם המתורגמן חייב בכבודו, ומבאר רבא שהכוונה לשם אביו ורבו של החכם כמו מר בר רב אשי כשהיה שונה בשם אביו הוא אמר כך אמר אבא מרי והמתורגמן אמר כך אמר רב אשי.

מורא אב היינו שלא יעמוד או ישב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו כבוד היינו מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא.

דף לב לרב יהודה כיבוד אב משל בן ולרב נתן בר אושעיא משל האב, ורבנן הורו לרב ירמיה או לבנו של ר' ירמיה שזה משל אב, ולכאורה יש להוכיח מברייתא שכתוב כבוד את אביך ונאמר כבוד את ה' מהונך כמו שמהונך זה בחסרון כיס כך לאביו זה בחסרון כיס ואם נאמר שהכיבוד משל אב מה שייך חסרון כיס, ויש לומר שזה נ"מ לביטול מלאכה, ויש להוכיח מברייתא שב' אחים או ב' שותפין אב ובנו רב ותלמידו פודים זה לזה מעשר שני ומאכילים זה לזה מעשר עני ואם נאמר שהכיבוד משל בן א"כ נמצא שהוא פורע חובו משל עניים, ויש לומר שנותן ממעשר עני רק למה שאביו מעדיף מאכילה בינונית, אך לפי זה קשה מדוע ר' יהודה אמר שתבא מארה למי שמאכיל אביו ממעשר עני ולכאורה מדובר רק על העדפה, ויש לומר שבכ"ז יש לאביו זלזול בכך, ויש להוכיח מהברייתא שר"א אמר עד היכן כיבוד אב ואם שיזרקו בפניו ארנק לים ולא יכלימם ואם זה משל האב מה אכפת לו, ויש לומר שהוא ראוי ליורשו וכמו רבה בר רב הונא שרב הונא היה קורע בגדי שיראין בפניו ואמר אראה אם הוא כועס ולכאורה אם הוא יכעס יעבור רב הונא על לפני עור לא לתן מכשול, ויש לומר שרב הונא מוחל על כבודו אך לכאורה יש בזה בל תשחית, ויש לומר שהוא קורע בתפר ואין לומר שלכן הוא לא כעס כי הוא עושה כך בשעת כעסו שאינו יכול להבחין שהא קרע רק בתפר.

רב יחזקאל לימד את בנו רמי שאם התערבו חייבי שריפה בחייבי סקילה לר"ש ידונו בסקילה כי השריפה חמורה יותר ואמר לו רב

יהודה בנו מדוע אמרת מצד ששריפה חמורה תיפוק ליה שהרוב הם נסקלים אמר לו אלא איך אשנה, אמר לו הנסקלים שהתערבו בנשרפים בכ"ז ידונו בסקילה שהשריפה חמורה, אמר לו א"כ מדוע חכמים אומרים בסיפא שידונו בשריפה שסקילה חמורה תיפוק ליה שהרוב הם נשרפים, אמר לו שחכמים אומרים לר"ש לשיטתו ששריפה חמורה ולא מצד רוב, שישפרו כי סקילה חמורה, ואמר שמואל לרב יהודה חביבי אל תדבר כך לאביך ששינוי שאם עבר אביו על דברי תורה לא יאמר לו עברת על דברי תורה אלא אומר לו אבא כך כתוב בתורה ולכאורה אם יאמר כך הוא מצערו אלא יאמר לו אבא מקרא כתוב בתורה כך.

אלעזר בן מתיא אומר שאם אביו השקני מים ויש לו מצוה לעשות הוא מניח כבוד אביו ועושה את המצוה שהוא ואביו חייבין במצוה, ואיסי בן יהודה סובר שאם המצוה יכולה להעשות ע"י אחרים יעשו אחרים והוא יעסוק בכבוד אביו, ואמר רב מתנה שהלכה כאיסי בן יהודה.

ר' יצחק בר שילא אומר בשם רב מתנה בשם רב חסדא שאב שמחל על כבודו כבודו מחול אך הרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ורב יוסף סובר שגם הרב יכול למחול על כבודו שכתוב וה' הולך לפנים יומם, ורבא דוחה שכל העולם של הקב"ה וגם התורה לכן הוא יכול למחול על כבודו, **עמוד ב** אך התורה אינה של הרב למחול על כבודה, אה"כ אמר רבא שאכן התורה היא של לומדה שכתוב ובתורתו יהגה יומם ולילה, אך קשה שרבא עצמו השקה בחתונת בנו לרב פפא ורב הונא בר רב יהושע והם קמו מפניו ואילו רב מרי ורב פנחס בר רב חסדא לא קמו מפניו והקפיד עליהם ואמר אלו חכמים ואלו לא, וכשרב פפא השקה בחתונת אבא מר בנו וקירב כוס לרב יצחק בר רב יהודה והוא לא קם מפניו ורב פפא הקפיד עליו, ויש לומר שגם אם מחל על כבודו הם היו צריכים לעשות הידור.

רב אשי אומר שגם למ"ד שהרב שמחל על כבודו הוא מחול אך נשיא לא יכול למחול על כבודו, אך קשה מהמעשה שר"א ור' יהושע ור' צדוק הסבו במשתה בנו של ר"ג ור"ג עמד והשקה עליהם ונתן כוס לר"א ולא קבלו ואילו ר' יהושע קבלו, ואמר ר"א לר' יהושע שלא מתאים שר"ג הנשיא ישמש עלינו אמר לו ר' יהושע שמצאנו באברהם שהיה גדול הדור וכתוב בו והוא עומד עליהם, ואין לומר שנדמו לו כמלאכים שהרי נדמו לו לערביים ואנו לא מתאים שר"ג ישמשנו, אמר להם ר' צדוק עד מתי אתם מניחים כבוד המקום ועוסקים בכבוד הבריות הרי הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד וא"כ ר"ג לא ישמש אותנו, וא"כ רואים שכבוד הנשיא מחול, ויש לומר שרב אשי אמר שאפילו למ"ד שנשיא שמחל על כבודו הוא מחול אך מלך לא יכול למחול על כבודו שכתוב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך.

מה שכתוב מפני שיבה תקום אין לומר גם זקן אשמאי, שזקן הכוונה חכם כמו שכתוב אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, ור' יוסי לומד מהפסוק ה' קנני ראשית דרכו שזקן הוא מי שקנה חכמה ואין לומר שיעמוד בפניו ממקום רחוק, שכתוב תקום והדרת שקימה היא במקום שיש הידור, ואין לומר שהכוונה להדרו בממוץ, שכתוב תקום והדרת וכמו שבקימה אין חסרון כיס כך בהידור אין חסרון כיס, ואין לומר שחייב לקום גם בבית הכסא ובית המרחץ, שכתוב תקום והדרת שקימה היא רק במקום שיש הידור, ואין לומר שיעצום עיניו כמי שאינו רואהו וכתוב תקום ויראת ובכל דבר

המסור ללב נאמר וירא מאלוקיך, ור"ש בן אלעזר לומד מזה שזקן לא יטריח שכתוב זקן ויראת, ואיסי בן יהודה לומד משיבה שמשמע כל שיבה, ר' יוסי הגלילי חלק על ת"ק שלת"ק רק זקן ולר' יוסי אפילו יניק וחכים שאם נאמר כדברי ת"ק א"כ יש לכתוב מפני שיבה זקן תקום והדרת וכתוב זקן ללמד לכל מי שקנה חכמה, ת"ק סובר שרצו לסמוך זקן לויראת ות"ק סבר שאם נאמר שאפילו יניק וחכים,

דף לג יש לחלק ולכתוב מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן, וכתוב רק פעם אחת לומר שרק זקן ממש.

הברייתא למדה שבקימה אין חסרון כיס, לכאורה אם הוא עוסק בניקוב מרגליות יש חסרון כיס של ביטול מלאכה בקימה, ויש לומר שמקישים קימה להידור כמו שבהידור אין ביטול כך בקימה שאין בה ביטול, אך לפ"ז נקיש גם הידור לקימה כמו שבקימה אין חסרון כיס כך בהידור וא"כ יש ללמוד מכאן שבעלי אומניות לא יעמדו מפני ת"ח בעת שעוסקים במלאכתם ושינוי במביאי ביכורים שכל בעלי אומניות עומדים מפניהם ושואלים בשלומם ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום, אמר ר' יוחנן שרק מפני מביאי ביכורים עומדים ולא מפני ת"ח. ואמר על כך ר' יוסי בר אבין בוא וראה כמה חביבה

מצוה בשעתה שעומדים מפני מביאי ביכורים ולא מפני ת"ח, אך יש לדחות ששם עומדים מפניהם שלא יכשילום לעתיד לבא.

כתוב בברייתא שאין צורך לקום בבית המרחץ, אך קשה שכשר' חייא ישב בבית המרחץ ועבר ר"ש בן רבי על פניו ולא קם ר' חייא מפניו והוא הקפיד עליו ואמר לאביו ששניתי לו ב' חומשים מספר תהילים ולא עמד מפני, וכן היה מעשה שבר קפרא או רב שמואל בן ר' יוסי ישבו בבית המרחץ ונכנס שם ר"ש בן רבי ולא קמו מפניו והוא הקפיד ואמר לאביו ששניתי לו שני שליש משליש בתורת כהנים ולא עמד, ואמר לו רבי שמא ישב והרהר בהם ומשמע שבלי זה היו צריכים להדר, ויש לומר ששם מדובר בבתי חיצוניים שצריך לכבד שם ורק בבית הפנימי אין לכבד וכמו שאמר רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן שמוטר להרהר בכל מקום בדברי תורה חוץ מבית המרחץ ובית הכסא, ויש לדחות שהרהר בד"ת לאונסו.

מה שכתוב בברייתא שלא יעצום עניו כמי שלא רואהו ולכאורה אנו לא עוסקים ברשעים אלא הכוונה שיעצים עיניו קודם בואו שעדיין לא התחיל זמן חיובו וכשבא לפניו אינו רואהו שיתחייב בו, קמ"ל תקום ויראת.

קימה שיש בה הידור היינו בתוך ד' אמות ואמר אביי שזה רק ברבו שאינו מובהק אך ברבו מובהק יחדר כמלא עיניו וכשאביי ראה את אוזן חמורו של רב יוסף כבר היה קם,

אביי רכב על חמורו על שפת נהר סגיא ורב משרשיא והתלמידים היו מעבר הנהר ולא קמו מפניו אמר להם אביי וכי איני רב מובהק שלכם אמרו לו לא נזכרנו לעמוד מטרדתנו.

ר"ש בן אלעזר למד שהזקן לא יטריח ואביי אומר שנוקטים שרב המקיף יחיה וכן נהג אביי וכן נהג ר' זירא, וכשרבינא ישב לפני ר' ירמיה מדפתי עבר לפניו אדם שראשו לא מכוסה ואמר ר' ירמיה כמה חצוף אדם זה אמר רבינא אולי הוא ממתא מחסיא שרגילים בחכמים.

לדעת איסי בן יהודה שיבה משמע כל שיבה ור' יוחנן אומר שהלכה כאיסי, ור' יוחנן עצמו היה קם אפילו מפני זקני גוים ואמר כמה הרפתקאות עברו עליהם, ורביא לא היה קם אלא היה עושה הידור ואביי היה נותן ידו לזקנים להשען עליו ורביא היה שולח שליחיו לתת יד אך הוא עצמו לא, ור"נ היה שולח את סריסיו ואמר בלי התורה כמה נחמן בר אבא היו בשוק,

עמוד ב' ר' אייבו אומר בשם ר' ינאי שת"ח לא רשאי לעמוד מפני רבו יותר משחרית וערבית שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים, ויש להקשות מדברי ר"ש בן אלעזר שזקן לא יטריח ואם נאמר שעומדים מפניו רק שחרית וערבית א"כ אין בזה טירחה הרי זה החיוב, ויש לומר שמדובר על שחרית וערבית ובכ"ז לא יטריח כמה שאפשר.

ר"א אומר שת"ח שלא עומד בפני רבו נקרא רשע ולא יאריך ימים וישכח תלמודו, שכתוב וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלוקים, וכיון שכתוב בקימה ויראת מאלוקיך א"כ על זה נאמר מורא, ואין לומר שהכוונה למורא שכתוב בריבית ומשקלות שר"א למד פני פני.

הסתפקו בכך שהוא רבו של אביו האם חייב לקום מפני אביו, ואין להוכיח ממה ששמואל אמר לרב יהודה שיקום מפני אביו כי רב יחזקאל היה בעל מעשים שגם מר שמואל קם מפניו, אלא שמואל התכוון שגם כשהוא מגיע מאחורי קום מפניו ואל תחשוש מכבודי.

הסתפקו בכך שהוא רבו של רביו אם האב חייב לקום מפניו, ולכאורה יש להוכיח מדברי ריב"ל שאמר שאינו כדאי לקום מפני בנו אלא מפני כבוד בית הנשיא משמע שרק בגלל שריב"ל הוא רבו אך אם הוא היה הרב של אביו הוא היה קם מפניו, ויש לדחות שריב"ל אמר שהוא לא צריך לעמוד מפני בנו ואפילו הוא היה רבו כי הוא אביו אלא הוא קם מפני כבוד בית הנשיא.

הסתפקו אם רכוב כמהלך או לא ואביי הוכיח ממשנה שטמא שעמד תחת האילן וטהור עומד הוא טמא ואם הטמא עומד וטהור יושב הוא טהור ואם ישב הטמא נטמא הטהור וכן באבן המנוגעת והוכיח ר"נ בר כהן שרכוב כמהלך שהאבן רכובה.

הסתפקו אם יש לעמוד מפני ס"ת, ור' חלקיה ור' סימון ור"א אמרו שיש ללמוד ק"ו שאם עומדים מפני לומדיה ק"ו ממנה עצמה, ר' אלעי ור' יעקב בר זבדי ישבו ועבר לפניו ר' שמעון בר אבא ועמדו מפניו אמר להם שאינם צריכים, א' שהם חכמים והוא רק חבר, ועוד שהתורה לא צריכה לעמוד מפני לומדיה והוא סבר כר"א שאין ת"ח רשאי לעמד מפני רבו כשהוא עוסק בתורה, ואביי קילל את המציית לדברי ר"א.

ר' אמי ור' יצחק נפחא נחלקו בפסוק והביטו אחרי משה עד בואו האהלה אם הכוונה לגנאי כמו שדרשו במקום אחר או לשבח כדברי חזקיה שאמר לו ר' חנינא בר ר' אבהו בשם ר' אבהו בשם ר' אבדימי דמן חיפה שכשחכם עובר עמד מלפניו עד ד' אמות ויושב אחר שעבר ד' אמות וכשנשיא עובר עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שהוא יושב במקומו כמו שכתוב והביטו אחרי משה עד בואו האהלה.

מצות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה שופר לולב וציצית,

דף לד ותפילין, ומצות עשה שלא הזמן גרמא כגון מזוזה מעקה אבידה ושילוח הקן, ולכאורה הכלל לא קצוב שהרי מצה שמחה והקהל הן מצוות עשה שהזמן גרמא ובכ"ז נשים חייבות, ומצד שני תלמוד תורה פריה ורביה ופדיון הבן הזמן לא גרמן ובכ"ז נשים פטורות, ויש לומר שר' יוחנן אמר שלא לומדים מכללות אף כשכתוב בהם חוץ, ששינוי בכל מערבים ומשתתפים חוץ ממים ומלח ולכאורה ישנם גם כמהין ופטוריות אלא שלא לומדים מכללות גם כשנאמר בהן חוץ.

מה שנשים פטורות ממצוות שהזמן גרמן לומדים מתפילין ותפילין לומדים מתלמוד תורה, ולא מקישים תפילין למזוזה כי תפילין סמוך לתלמוד תורה בב' הפרשיות של קר"ש ואילו למזוזה הוקש רק בפרשה הראשונה, ואין לומר שנקיש מזוזה לתלמוד תורה ונשים יהיו פטורות כי הרי במזוזה כתוב למען ירבו ימיכם וימי בניכם וכי רק אנשים צריכים חיים ולא נשים, אך קשה שבסוכה כתוב האזרח להוציא את הנשים ולולא כן משמע שנשים חייבות אף שזה מצוה שהזמן גרמא,

ואביי מתרץ שהיינו אומרים שכיון שנאמר בסוכות תשבו ולומדים כעין דירה וא"כ כמו שדירה איש ואשתו כך סוכה איש ואשתו, **עמוד ב'** ורביא אומר שהיינו אומרים שיש ללמוד סוכה בגזירה שוה ט"ו ט"ו

מחג המצות, וכמו שבמצה נשים חייבות כך בסוכה לכן צריך האזרח למעט, אך קשה מראיה שיש מיעוט זכורך להוציא את הנשים ומשמע שולול המיעוט נשים חייבות למרות שזה מצוה שהזמן גרמא, ויש לומר שהיינו אומרים שנלמד ראייה מהקהל לחייבן, אך קשה שנלמד משמחה לחייבן ולא מתפילין לפטרן, אמר אביי שאשה בעלה משמחה ואין המצוה עליה, ובאלמנה המצוה היא על מי שהיא שרויה

אצלו, ואין לומר שנלמד מהקהל לחייבן כי זה ב' כתובים יחד עם מצה וב' כתובים אינם מלמדים, ואין להקשות שתפילין וראיה הם גם ב' כתובים כי צריך לכתוב את שניהם שאם היה כתוב רק תפילין ולא

ראיה היינו לומדים ראייה ראייה מהקהל לחייבן, ואם היה כתוב רק ראייה היינו לומדים תפילין ממזוזה לחייב נשים, ואין לומר שגם הקהל ומצה צריך לכתוב בהם שאמנם אם היה כתוב הקהל ולא מצה היינו לומדים מצה מחג הסוכות אך אם היה כתוב מצה אין צורך לכתוב

הקהל והיינו אומרים שאם הטף מגיעים ק"ו נשים, אך כ"ז מובן למ"ד שב' כתובים אין מלמדים אך למ"ד שמלמדים קשה שנלמד מהקהל ומצה לחייב נשים, ועוד קשה שמהיכן לומדים שנשים חייבות במצוות

שלא הזמן גרמא ממורא אך נלמד מתלמוד תורה שנשים יהיו פטורות גם כשלא הזמן גרמא, אלא יש לומר שתלמוד תורה ופריה ורביה הם ב' כתובים ואינם מלמדים.